

Inhoud

1. 'Hulde aan de Heidelberger'	7
2. Keuze voor catechismus	11
3. De historie van Heidelberg	21
4. Frederik III, Heidelbergs nieuwe keurvorst	28
5. Frederik de Vrome voert catechismus in	41
6. Zacharias Ursinus	57
7. Caspar Olevianus	70
8. Petrus Datheen	86
9. De Heidelbergse Catechismus van 1563 tot nu	102
10. Kernachtige uitspraken over de Heidelberger	114

BIJLAGEN

1. Voorwoord van Frederik de Vrome op de Heidelberger	120
2. Overzicht van de paltsgraven te Heidelberg	124

1 'Hulde aan de Heidelberger'

Een eeuw geleden was in Heidelberg professor Vincenz Czerny (1842-1916) werkzaam als oncoloog en chirurg aan het destijds wereldberoemde instituut voor kankerlijders. Overal kwamen bezoekers vandaan om de kuren die hij voorschreef te ondergaan in het door hem gestichte Samariterhaus (huis der Samaritanen). Onder al die zorgvragers behoorde ook de dolerende ds. R.J.W. Rudolph (1862-1914). Hij had een kankergezwell in de keel. In een voorwoord op de verzameling brieven die Rudolph vanuit Heidelberg naar zijn gemeente Leiden had verstuurd, schrijft zijn vriend Abraham Kuiper: 'Heidelberg liet heel Europa door verluiden dat het 't tegengif tegen den kanker gevonden had.'

Zeker vele lijdens vonden genezing. Maar ook velen niet. Dat was ook het geval met ds. Rudolph. Helaas mochten de bestralingen hem niet helpen. De Heidelberger medische wetenschap, in vele gevallen probaat, baatte hem niet. Hij mocht echter door genade weten dat er tegen de zonde en de ontzaglijke gevolgen daarvan wél genezing is door het volbrachte werk van Christus. Hoe troosteloos naar Heidelberg's medische maatstaven zijn situatie ook was, troostvol was het in geestelijk opzicht. Van die enige troost geeft de Heidelbergse Catechismus hoog op. Hij zet er ook mee in. Velen vóór en ná Rudolph mochten daarmee vertroost worden. Van-

daar dat deze catechismus ook wel het ‘troostboekje van de kerk’ wordt genoemd.

Een enkel voorbeeld hoe juist de eerste Zondag van deze catechismus troost bood in troosteloze omstandigheden. Toen tijdens de Tweede Wereldoorlog Klaas Schilders vriend ds. Johannes Kapteyn (1908-1942) vanwege zijn deelname aan het verzet in het concentratiekamp te Dachau werd geplaatst, leefde hij in erbarmelijke omstandigheden. Naast het vernederend verblijf in het kamp waar hij onder andere contact had met ds. J. Overduin, de schrijver van *Hel en hemel van Dachau*, en ds. K. Sietsma, moest hij zware arbeid verrichten op een plantage buiten het kamp. Elke dag moest tussen kamp en werkterrein een forse wandeling gemaakt worden die ook wel ‘de dodenmars’ werd genoemd. Ondertussen moesten zij van de Duitse militairen zingen: ‘Der Mensch lebt nur einmal und dann nicht mehr’ (De mens leeft maar één keer en daarna is het afgelopen). De gedetineerden – meest geestelijken – zongen het met een kleine wijziging: ‘Der Mensch lebt nur einmal und dann noch mehr’ (De mens leeft maar één keer en daarna leeft hij nog meer). Uiteindelijk is Kapteyn na zes weken uitputtend verblijf in Dachau ernstig ziek geworden en vervolgens overleden. Hij is in een van de vier ovens van het crematorium verbrand nadat eerst het goud uit zijn gebit was gerukt. Op het schutblad van zijn Bijbeltje had hij in Kleef – op doortocht naar het kamp, toen hij samen met Titus Brandsma een benauwde cel

deelde – geschreven: ‘3,6,1942 (Kleef), Dat ik met lichaam en ziel, beide in leven en sterven, niet mijns, maar mijns getrouwen Zaligmaker, Jezus Christus, eigendom ben, Die met Zijn dierbaar bloed voor al mijn zonden volkomen betaald, en mij uit alle geweld des duivels verlost heeft; en mij alzoo bewaart, dat zonder den wil van den hemelschen Vader geen haar van mijn hoofd vallen kan, ja ook, dat mij alle ding tot mijn zaligheid dienen moet, waarom Hij mij ook door Zijn Heiligen Geest van het eeuwige leven verzekert en Hem voortaan te leven van harte willig en bereid maakt: dat is mijn eenige troost beide in leven en sterven. Amen.’

Op 19 januari 2013 is het vierhonderdvijftig jaar geleden dat deze catechismus verscheen. Vandaar dat op eenvoudige wijze in dit geschriftje aandacht wordt gevraagd voor dit leerboekje dat in de meeste reformatorische kerken zondag aan zondag gepreekt wordt en op de catechisaties stof vormt tot onderwijs en zelfs in de hoogste klassen van de basisschool van buiten geleerd wordt.

Met name willen we de *geschiedenis* van de Heidelbergse Catechismus onder de aandacht brengen. Hoe deze destijds tot stand kwam en zijn weg vond in de gemeenten. In 2005 verscheen een boekje van de hand van prof. dr. W. Verboom over de waarde van leerdienst en catechismuspreek, getiteld *Hulde aan de Heidelberger*. Die titel is echt een vondst. Toch wil ik niet in de eerste plaats hulde brengen aan de auteurs Ursinus en Olevianus, alsmede de keurvorst van de Palts die opdracht gaf deze catechismus te schrijven én de vertaler Datheen. Ze zouden dat zelf

ook niet hebben gewild. Ik besluit deze inleiding dan ook met de woorden van Psalm 47 vers 3 berijmd:

Heft de lofzang aan;
Zingt Zijn wonderdaân;
Zingt de schoonste stof;
Zingt des Konings lof,
Met een zuiv're galm,
Met een blijde psalm;
Hij, de Vorst der aard',
Is die hulde waard.